

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗАПОВІДНИК «ГЛУХІВ»

ЦЕНТР ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВА

*Національної академії наук України і
Українського товариства охорони пам'яток історії та культури*

СІВЕРЩИНА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Збірник наукових праць

Випуск 5

Видається з 2008 року

**Київ – Глухів
2012**

Національний заповідник «Глухів»

Центр пам'яткознавства Національної академії наук України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури

Рекомендовано до друку

Ученою радою Національного заповідника «Глухів»

(протокол № 2 від 20.04.2012 р.)

Вченою радою Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПК

(протокол № 4 від 26.04.2012 р.)

Рецензенти

доктор історичних наук, професор *І.В. Верба*

доктор історичних наук, професор *Я.В. Верменич*

Редакційна колегія

С.А. Слесарев (голова), О.М. Титова (заступник голови), С.І. Білокінь, Л.О. Гріффен, С.Ю. Зозуля, Г.Д. Казьмирчук, Ю.О. Коваленко, І.В. Мошик, О.Ю. Манасєв, М.П. Недюха, А.А. Непомнящий, С.І. Посохов, К.М. Тищенко, С.П. Жукова (відповідальний секретар)

Адреса редакції

41400, м. Глухів Сумської обл., вул. Шевченка, 30, тел./факс 0-5444-23557

e-mail: dikz@ukr.net

Видання зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 16797-5369Р від 25.05.2010 р.)

Збірник наукових праць «Сіверщина в історії України»
внесений до переліку фахових видань з історичних наук
(Постанова президії ВАК України від 22.12.2010 р. № 1-05/8)

Видавець

Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК

(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 2429 від 07.02.2006 р.)

© Національний заповідник «Глухів», 2012

© Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК, 2012

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО ТА ПАМ'ЯТКООХОРОННА СПРАВА

Вечерський В.В. Репрезентація пам'яток у контексті українського законодавства та принципів ICOMOS	6
Зозуля С.Ю. Структура сегменту нерухомих пам'яток пам'яткоємного середовища Ніжина	9
Жукова О.В. Відродження старовинних садиб шляхом створення музейно-туристичних центрів як сучасна тенденція музейно-пам'яткоохоронної справи (на прикладі садиби Мсциховського Луганської обл.)	21
Підставка Р.В. Проблеми реставрації, пристосування та збереження історико-культурних пам'яток Національного заповідника «Замки Тернопілля»	26
Юрченко С.Б. Гамаліївський монастир в часи гетьмана Івана Скоропадського	30
Дмитренко Н.М. Василь Іванович Маслов: пам'яткоохоронна діяльність у 1927-1930 роках	35
Ігнатенко І.М. Верхній замок в Чернігові	38

РОЗДІЛ ІІ. ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА ДАВНІХ ЧАСІВ І СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Пробейголова А.С. К вопросу о погребениях финала эпохи бронзы в бассейне Северского Донца	42
Тищенко К.М. Історичний контекст Обести: від Ємадикина до Коцупіївки	47
Ольговський С.Я. Виїзний промисел скіфських ливарників	52
Гречко Д.С., Каравайко Д.В. Об этнокультурных процессах в Посеймье в скифское время	55
Шевченко Ю.Ю. Древний пещерный христианский храм Крыма эпохи первых готских походов III в. н. э. (по материалам пещерного монастыря Чилтер-Коба в Крыму).....	61
Коба О.О. Експериментальна реконструкція технології виготовлення ножів VII-IX ст.	73
Красильникова Л.И., Красильников К.И. Семья праболгар в сельской общине салтовской культуры IX-X вв.	76
Скороход В.М. До питання про конструктивні особливості житла середини X ст. на посаді Виповзівського городища	79
Івакін В.Г. Поховання київської дружинної верхівки	84
Бондар О.М. Просторово-топографічна структура «дружинних таборів» на території межиріччя нижньої течії Десни та Дніпра в X– на початку XI ст.	88
Бережинський В.Г., Івануц М.Г. Взаємовплив тактики облоги та оборони і конструкції давньоруських оборонних укріплень	92
Карманов Ю.А. О начальной датировке монастырского богомолья в Новгороде-Северском	96
Бачинська О.В. Дослідження передісторії створення образу богоматері Оранти Непорушна Стіна з Софійського собору у м. Києві	103
Martin Dimnik The daughters and sons of prince Mikhail Vsevolodovich of Chernigov (1179-1246)	107
Апареева Е.К. К вопросу об атрибуции святилищ половцев	111
Ситий Ю.М. Поховання біля древньої Любецької вулиці давньоруського Чернігова	114
Пашковський О.А. Середньовічні варгани Сіверщини	120
Дем'яненко Д.Р. Згадки про Чернігів другої половині XIII – середини XIV ст. за писемними джерелами	124
Луценко Р.М. Світ живих – світ мертвих (взаємозв'язок та контакти)	125
Тараненко С.П. Електронна археологічна карта Києво-Подолу як джерело вивчення планувальної структури давньоруського посаду	129

РОЗДІЛ III. ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКА ДОБА ТА ГЕТЬМАНЩИНА

Кукса Н.В. Рукописне Євангеліє Петра Конашевича Сагайдачного кінця XV – початку XVI ст.	133
Пилипенко В.М. Антитурецька ліга у польській політичній публіцистиці середини XVI – середини XVII ст.: pro et contra	134
Коваленко Ю.О. Село Некрасове у документах XVI-XVIII ст.	138
Бережинський В.Г., Мірошниченко О.М. Класифікація дерево-земляних лінійних укріплень Белгородської засічної лінії XVII ст.	145
Степенькін С.Ю. Деякі відомості з біографії генерального судді Я. Улізка	148
Желєзко Р.А. Гетьман Юрій Хмельницький та Ніжинський козацький полк (1659-1660 рр.): від другого Переяславського договору до Чуднівської угоди	149
Блажко Ю.А. До історії обрання гетьманом Дем'яна Многогрішного (1669-1672 рр.)	153
Кривошея І.І. Значне товариство Глухівської сотні в середині XVII – середині XVIII ст.	156
Щербина С.В. Універсали гетьманів та полковників як джерело з історії ремісничих цехів Північного Лівобережжя другої половини XVII – XVIII ст.	161
Васильєва О.О. Палубничі та конюшевці гетьманського двору (друга половина XVII – перша третина XVIII ст.)	165
Белашов В.І. Огляд документальної бази історії Гетьманщини у фондах Центрального державного історичного архіву України у Києві	167
Токарєв С.А. Приватне життя старшинської родини Забіл	169
Зуй В.Д., Недюха М.П. Найвидатніший гетьман України	173
Мезенцев В.І. Закладна дошка домової церкви І. Мазепи в Батурині та керамічні рельєфи Чернігівщини рубежу XVII-XVIII ст.	176
Яценко В.Б. Батуринська трагедія 1708 р. у висвітленні сучасної російської історіографії	188
Гриценко А.П. До питання генеалогії роду Савичів	195
Засипко М.В. Державотворча діяльність гетьмана Д. Апостола у світлі вітчизняних джерел	201
Луняк Є.М. Глухів і Гетьманщина середини XVIII ст. у наукових працях Ніколя-Габрієля Леклерка ...	203
Корнацький І.А. Бахмутські, торські й маяцькі козаки у XVIII сторіччі	206
Маханьков М.В. Микола Данилович Ханенко – генеральний хорунжий Гетьманщини	209
Заремський М.Й. Питання війни та миру в творчості Я.П. Козельського	212
Терех М.І. Перший палац К.Г. Розумовського в Батурині	215
Герасько М.О. Деякі уподобання та смаки Кирила Розумовського	218
Казьмирчук Г.Д. Родовід Казимирчуків: до історії вивчення	220
Кокшайкін М.Г., Кириєвський В.Д. Формування поселення Шосткинського порохового заводу	225

РОЗДІЛ IV. НОВА ІСТОРІЯ

Тупик С.В. Від Холопкова до Перемоги	232
Подольяка А.М., Недюха М.П., Зуй В.Д. Народні промисли Сівєрщини	238
Рига Д.В. Чернігівський будинок губернатора на початку XIX ст. (до питання про створення та будівництво у 1802-1805 рр.)	241
Галь Б.О. Глухівське рекрутське депо напередодні Вітчизняної війни 1812 р.	243
Тригуб О.О. Нові відомості про господарську діяльність поміщиків Туманських у першій половині XIX ст.	247
Діденко Т.О. До питання відкриття в Ніжині жіночих пансіонів	251
Мохір Л.В. Українознавчі студії у дослідженнях Чернігівської губернії представниками Імператорського Російського Географічного Товариства	253
Корнієнко К.С. Етапи розвитку жіночої освіти у Російській імперії XIX ст.	260

Петровська Ю.М. Особливості діяльності повітових земських установ Чернігівської губернії з продовольчого забезпечення населення в 60-90-х роках XIX ст.	264
Ващенко А.В. Судові повноваження земських начальників та засоби їх реалізації (на матеріалах Чернігівської губернії)	267
Казьмирчук М.Г. Скарги як джерело вивчення соціально-економічних змін у Київській губернії (1861-1917 рр.)	271
Рахно О.Я. Земський лікар М.М. Євреїнов: віхи життя та громадської діяльності	275
Огієвська Р.І. Власник батуринської садиби В.П. Кочубей	279
Ковальова Н.О. Школа-господарство Петра Прокоповича: навчання і духовне виховання молоді	282
Житніков О.В. Проблема протистояння дворянської корпорації та імперської влади у пореформеній Росії в американському історичному дискурсі	285
Подолька Н.С. Друкована та зовнішня реклама в Сумах на межі XIX – XX ст.	289
Стецюк В.Б. Гарнізони російської армії на території Сіверщини (кінець XIX ст. – 1914 р.)	292
Єсюнін С.М. До історії 175-го Батуринського піхотного полку	296
Шара Л.М. Виборча кампанія 1901 р. у Чернігові: делегування до інституцій міського громадського управління	300
Ясновська Л.В. До історії археологічного вивчення давньоруських старожитностей округи літописного Городця Остерського у XIX – на початку XX ст.	304
Скоренко С.Г. Участь А.В. Верзилова у науковому та культурному житті Чернігова початку XX ст. ...	309
Терлецький В.В. Олександр Довженко як художник	313
Острячко А.М. Знахідки римських монет на Чернігівщині (з епістолярної спадщини В.А. Шугаєвського)	316
Гирич Я.М. Історико-краєзнавчі дослідження Ю. Виноградського	319
Грибенко О.М. Розбудова судової системи України за часи Української Центральної Ради: історичний аспект	323
Хащенко О.О. Діяльність П.Я. Дорошенка на чолі Головного управління мистецтва і національної культури	325
Кондратюк Г.Н. Коренизация высших органов власти и управления в УССР и Крымской АССР: сравнительный анализ (20-е годы XX века)	328
Мошик І.В. Повсякденне життя студентської молоді Глухова у 20-ті – 30-ті роки XX ст.	332
Горох М.В. Торгсин у Глухові: особистісний вимір	335
Овчаренко М.В. Використання танків при обороні (облозі) Одеси у 1941 р.	341
Шишкіна Ю.А. Троїцький собор у Глухові напередодні руйнації	347
Білокінь С.І. Із старого листування. Вип. 4. Алексей Алексеевич Сидоров	351

РОЗДІЛ V. МУЗЕЙНА СПРАВА

Казимір В.А. Музейна справа у науковому доробку В. Дубровського	361
Яненко А.С., Тарнавська С.В. Підготовка та підвищення кваліфікації археологічних кадрів при музеях УСРР (1920-ті – початок 1930-х років)	363
Принь М.О. Олександр Володимирович Малиношевський – завідувач Державного соціального музею Донбасу (1925-1927 рр.)	367
Нікітіна І.В. Роль музейних виставок з історії Балаклави у популяризації культурного надбання регіону	370
Прохоров Д.А. Сучасні музейні колекції з історії кримських караїмів: проблеми та перспективи розвитку	373
Сокунов І.О. Музей зброї та військової техніки у Спадшанському лісі	376